

Livet i Lyngør på 1930- og 40-tallet

Intervjuer med Astrid Ellingsen Engebrigtsen og Liv Svendsen Vembe

Av Kristine Engebrigtsen Stewart og Kari Engebrigtsen Waitz

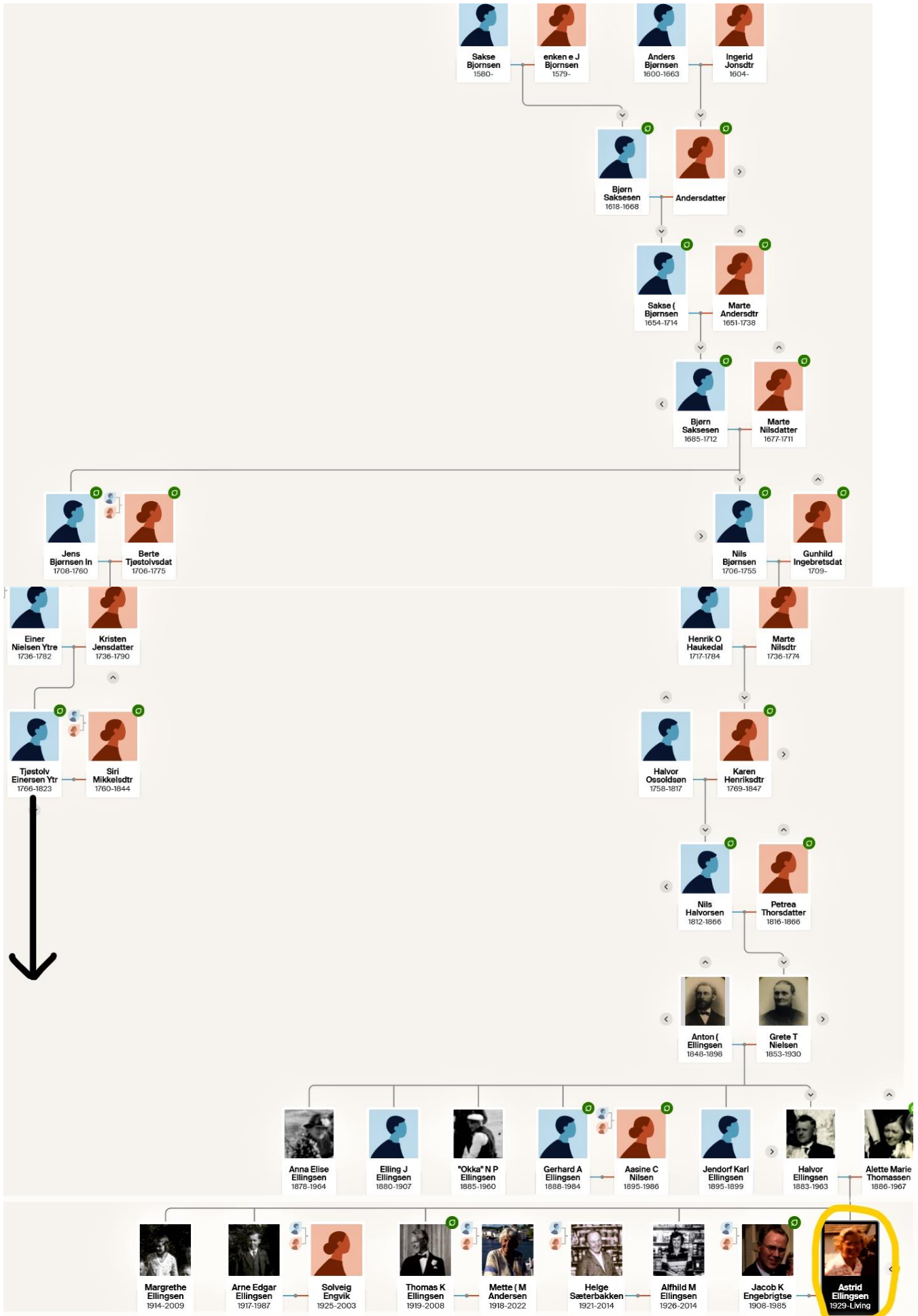
Vi har intervjuet to 90-åringere som vokste opp i Lyngør på 1930 og 40-tallet: Astrid Ellingsen gift Engebrigtsen (f.1929) og Liv Svendsen gift Vembe (f.1931). Dette er to flotte og sterke damer som forteller om en lykkelig barndom i Lyngør. De er fulle av morsomme historier om alt som skjedde i dette lille øysamfunnet - der alle kjente alle. Her er Astrid og Liv på skolen i 1936:

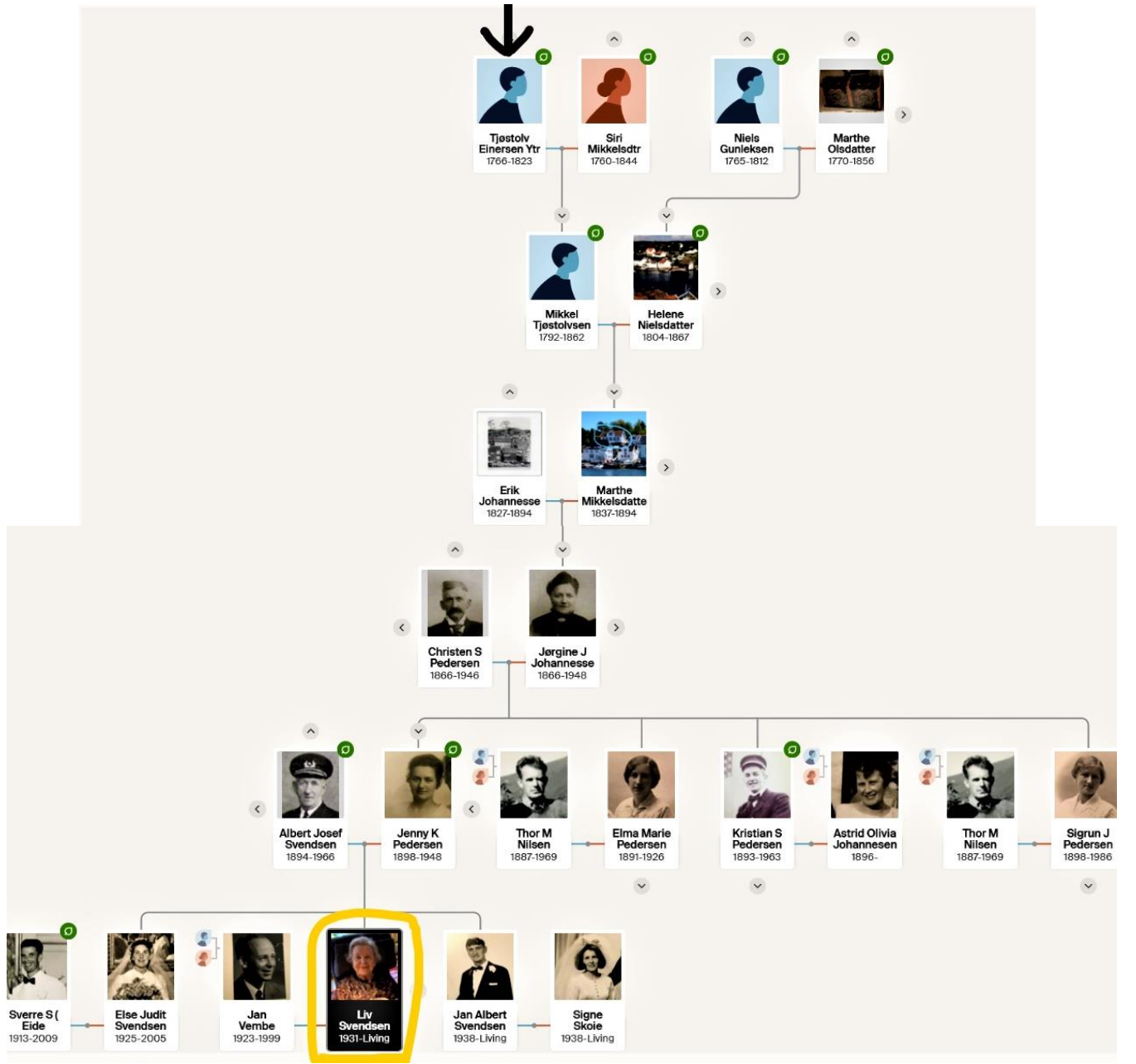

Bak f.v. Astrid Ellingsen, Liv Svendsen, Inga Marie Nielsen, Astrid Christophersen, Solveig Helene Wiik (antagelig), Ruth Gjøvland, Astrid Monrad.

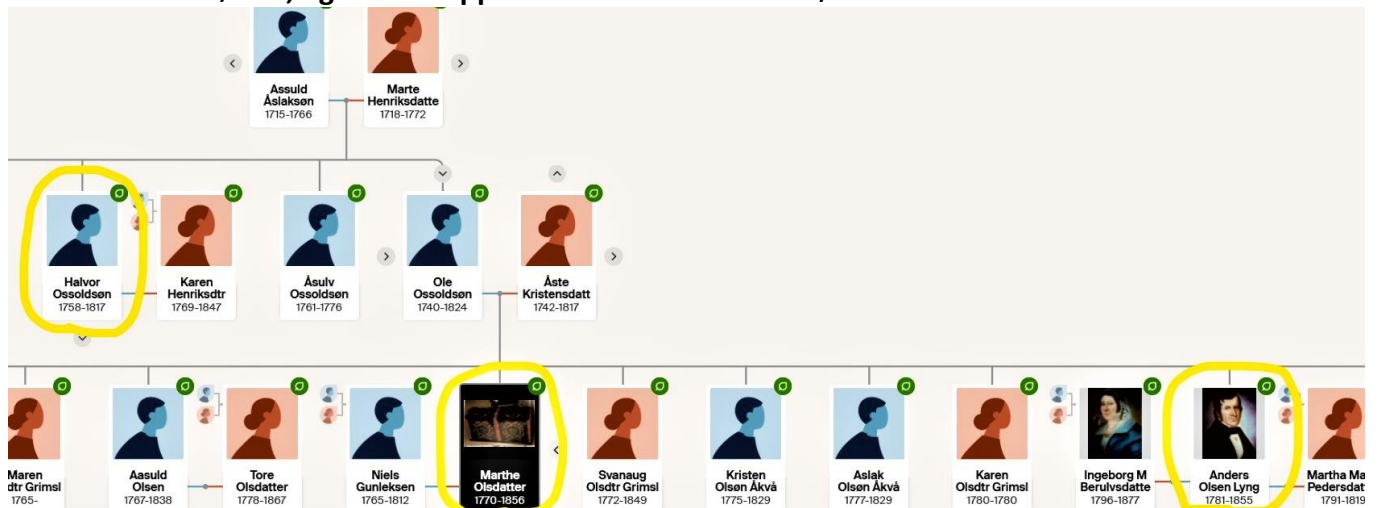
Foran f.v. John Albert Hoel, Mads Danielsen (Askerøya), Per Marcussen (Askerøya), Per Henry Jensen, Helge Henriksen. Astrid hadde begynt på skolen, mens Liv (5 år) lekte i nærheten – og ble med på bildet

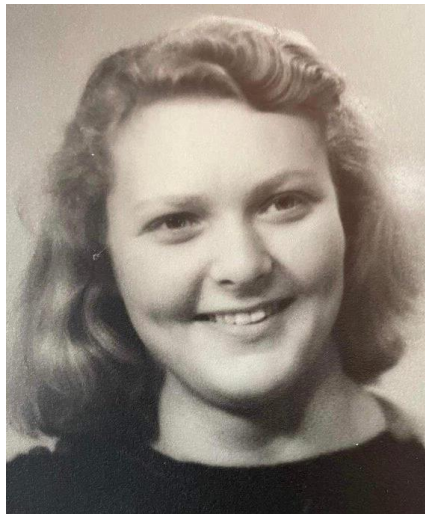
Både Astrid og Liv er i slekt med de aller første kjente innbyggerne i Lyngør: Sakse Bjørnsen (f.1580 på Simonstad i Vegårdshei), Anders Bjørnsen (f.ca 1600) og kona Ingerid Jonsdtr (f.1604, hun var en av arvingene på Gjevninggården), samt deres etterkommere:

Liv og Astrid var begge i slekt med Anders Olsen. Livs tipp-tipp-oldemor Marthe Olsdatter var Anders Olsens søster, og Astrids tipp-oldefar Halvor Ossoldssøn var hans onkel:

Astrid Ellingsen gift Engebrigtsen (med storesøster Alfhild t.v.)

Liv Svendsen gift Vembe (med far Albert Svendsen t.v.)

Lyngør er en egnet havn som har gitt beskyttelse mot vær og vind til alle tider. I seilskutetiden på 1800-tallet var det mange som tjente godt på den lønnsomme handelen og transport av varer, og befolkningen vokste til 600 personer på det meste. I 1930-årene var storhetstiden over, men det var fortsatt et svært livlig samfunn med mange kolonialforretninger, skomakere, bakeri, slakter, gullsmed, manufakturforretning (stoffer og garn) fotobutikk, hattebutikk, apotek-utsalg, herrefrisør, skole, post og telegraf.

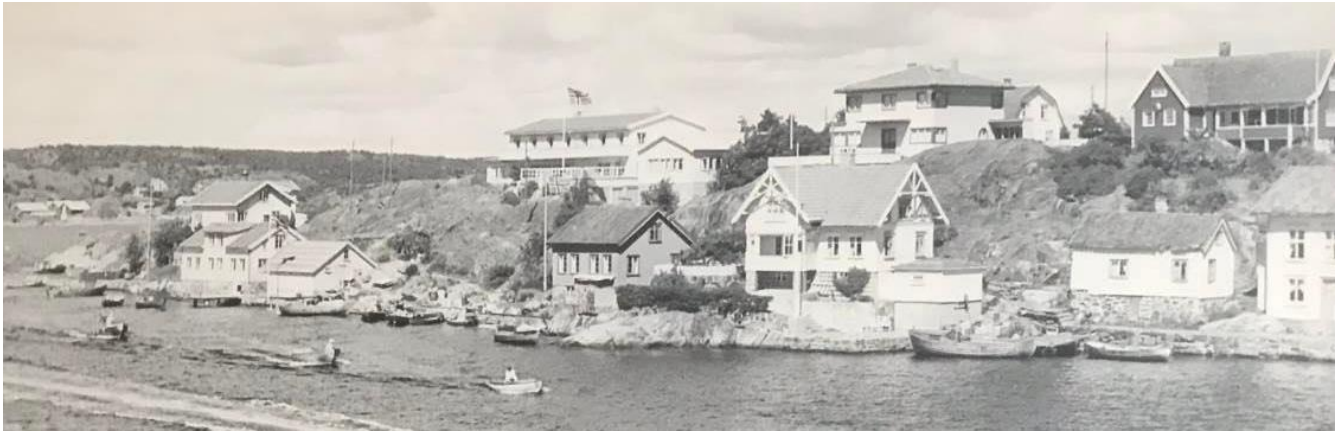
«Rønningen»

Astrid Ellingsen vokste opp i «Rønningen» på østre Lyngørsida

Bak: Arne, Margrethe, Thomas Foran: Halvor Ellingsen med Alfhild og Alette med Astrid på fanget

Liv Svendsen vokste opp i funkishuset «Fjeldhøi» som ligger til høyre for Pensjonatet på Holmen

Liv, foreldrene og søster

«Fjeldhøi» nede t.h.

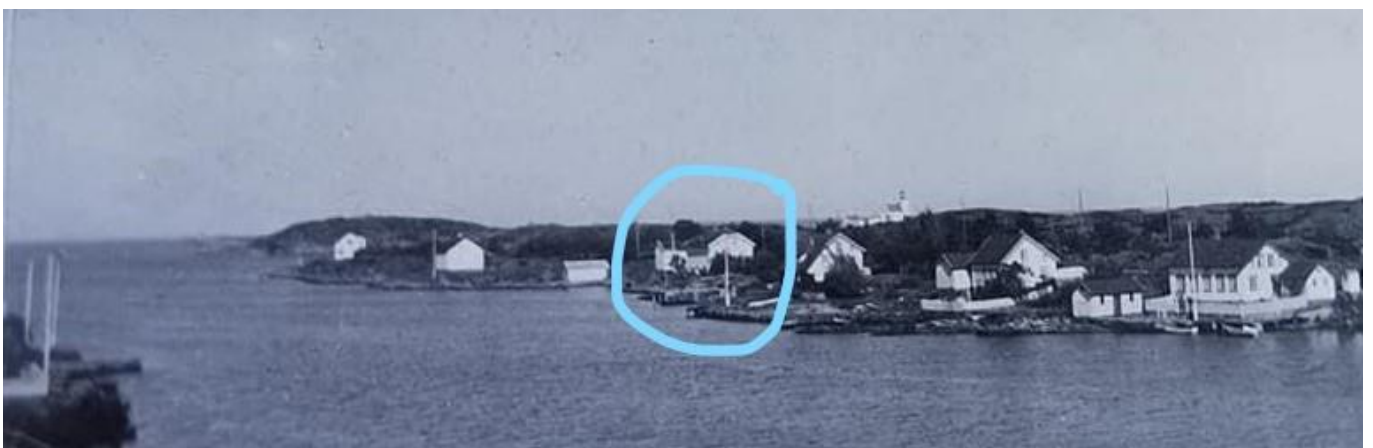
Vi lar Astrid og Liv fortelle hvordan livet var i Lyngør på 1930 og 40-tallet:

Astrid: Jeg ble født i barndomshjemmet mitt i Rønningen på Lyngørsida – som den yngste av 5 barn. Jeg hadde to eldre brødre, Arne og Thomas, og to eldre søstre, Margrethe og Alfild. Foreldrene våre var Alette og Halvor Ellingsen, og mor var hjemmeværende mens far var kaptein på en båt som gikk i trafikk til England.

Astrid Ellingsen t.h. med en venninne

Alfild var den av søsknene jeg var mest sammen med, siden hun bare var 3 år eldre enn meg. Om sommeren satt vi ofte på brygga utenfor Rønningen og spiste frokost sammen. Nesten hver dag var vi borte hos onkel Okka og tante Anna som bodde i huset som Halvor og Lena Ellingsen har nå (vest for Steinbo), for vi likte å høre på historiene som Okka fortalte. Vi var også med tante Anna og hjalp henne med arbeidet i huset, som for eksempel med å rulle tøy. I Rønningen hadde vi barna soverom på loftet. Vi hadde ikke egne rom men sov der hvor det var best i forhold til været. Om vinteren ble det ofte for kaldt på østsiden, så da brukte vi rommet på vestsiden eller et av kottene under skråtaket.

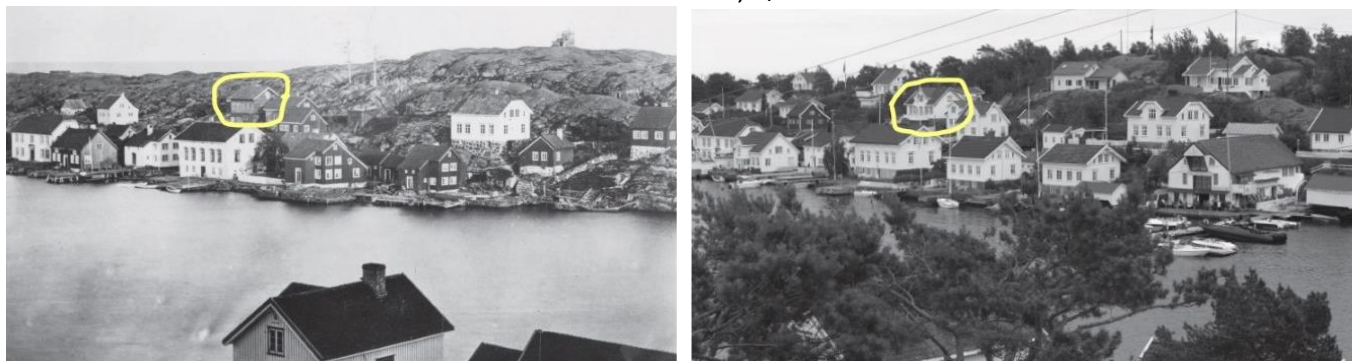

«Rønningen» på Lyngørsida

Liv: Jeg vokste opp på Holmen med foreldrene mine, Albert Svendsen og Jenny Pedersen, min eldre søster Else (f. 1925), og lillebror Jan Albert (f. 1938). Jeg var så heldig at jeg hadde en storesøster som kunne lære meg ting, og en lillebror som det var gøy å leke med. Da jeg ble født hadde vi ikke eget hus, men leide et sommerhus på Holmen like ved der huset vårt «Fjeldhøi» ble bygget i 1934. En periode leide vi også halve AB-huset på Odden.

Min far, Albert Svendsen, var fra Rasvåg på Hydra, han var kaptein og seilte på Østen. For meg var far lenge et bilde på veggen, et brev som kom i posten, eller en stemme på telefonen. Mange bilder forteller at han var hjemme på ferie i 1932-33, men det husker ikke jeg. Men så kom han hjem i 1937, og da ble huset fylt med spennende gaver og fremmede dufter.

Min mor, Jenny Pedersen, vokste opp på Odden (i huset som Trond Jensen solgte i 2022), og mormor, Jørgine Johannessen, vokste opp på Lyngørsida til høyre for butikken og opp mot heia (der Astrid Pedersen bor nå) hos min oldemor Marthe Mikkelsdatter. Min tippoldemor, Helene Nielsdatter, vokste opp i huset som er helt på sørvest-spissen av Odden, til venstre for Sildebua som Nils Olsen eide senere. Hun var datter av Marthe Olsdatter av Grimslandslekten, søster til Anders Olsen.

Livs oldemor Marthe Mikkelsdatters hus på Lyngørsida sirklet inn (1875 og nå)

I nesten hver eneste familie i Lyngør var de fleste mennene og sønnene til sjøs, så mange kvinner var alene med barna store deler av tiden. Guttene dro gjerne til sjøs rett etter fullført folkeskole, allerede i 14-15-års alderen, gjerne på en båt der en onkel eller en annen slektning allerede var med. Hvis de seilte i fjerne farvann, betalte rederiet bare hjemreise hvert fjerde år. Andre fikk komme hjem oftere. Far var såkalt «China-skipper», som var det vi kalte kapteinene som seilte på Østen, så han var bare hjemme hvert fjerde år. Far ringte fra Østen noen ganger, men det var veldig dyrt. Var det noe viktig man ville si, så brukte man telegram. Og så skrev man brev, men de tok lang tid siden all post ble sendt med skip. Mor besøkte far i Østen og seilte med han på skipet han førte «Mabella». Hun kom hjem i juni 1931 – og jeg ble født i oktober samme år! Da mor reiste til far skulle min søster Else egentlig vært med. Alt var klart for turen, men en uke før avreise kom det beskjed fra rederiet om at de ikke ville ha barn ombord. Min søster fikk da bo hos mors tvillingsøster, Sigrun, altså sin tante, mens mor var hos far. Det var ikke uvanlig at familien stilte opp for at sjøfolk skulle få besøk hjemmefra.

Helene Nielsdatters hus på av Odden (Livs tippoldemor, niesen til Anders Olsen)

Astrid: Kvinnene var flinke og svært driftige, de ordnet med absolutt alt når mennene var ute til sjøs. I Rønningen var vi selvforsynte med poteter, frukt og grønnsaker. Vi dyrket veldig gode poteter og grønnsaker i jordet som går fra Rønningen til Dype Holla. Vi hadde ikke hest, så jorden måtte vendes med spade hver vår. Dette var det mest brødrene mine som gjorde, samt min far Halvor når han var hjemme. Brødrene mine fisket ofte så vi hadde aldri mangel på mat, men det var ikke mye kjøtt. Min mor Alette lagde veldig gode fiskeboller, fiskepudding og fiskekaker!

Jordet som går fra Rønningen (krysset) til Dype Holla øst på Lyngørsida (ringet inn)

Far skjøt alker og annen sjøfugl som vi kunne spise, samt vi brukte fjær og dun til å lage puter og dyner. Mor ribbet fuglene og la først fjær og dun ned i gamle putevar som ble hengt ut til lufting. Etter luftingen sydde hun dunlerret til puter og dyner, og fylte dem opp med dun og fjær. Det vi ikke trengte selv kunne vi selge.

Liv: jeg husker også godt alkene, jakten var om høsten, og alkene hang deretter på husveggene til mørning. De var særlig viktige under krigen da alle var underernærte. Da var det rasjonering på smør, så det hadde vi ikke mye av. Men vi tok av skinnen på alkene og la det med innsiden ned i stekepanna så fett smeltet, og på den måten fikk vi litt stekefett. Jeg kan enda huske den stramme transmaken av dette alkefettet, den satte seg på kjøttet og alt annet vi stekte!

Mange av kvinnene var flinke til å sy og sydde klær selv. De var også flinke til andre typer håndarbeid, som strikking, hekling og brodering. Man reparerte klær i det uendelige, noe som ble enda viktigere under krigen. Et laken som var slitt på midten kunne for eksempel klippes i to, og så kunne de mindre slitte endene sys sammen. Det var en sydame, som vi kalte for «Klara Sy», hun kom fra Hovdan og var hos forskjellige familier i Lyngør etter tur mens hun sydde for dem. Når hun var hos oss ble et av barneværelsene systue.

Jeg ble født hjemme, som var vanlig den gangen. Jeg har hørt det var en stormnatt, vinden var så sterk at røykhatten blåste av pipa. Det ble derfor tøft for jordmoren å komme seg over Lyngørfjorden. Mor ble heldigvis tatt godt hånd om av barselkona Nikolais-Karin (det betydde at hun var kona til Nikolai), hun bodde i Hiort-huset sørvest på Odden. Barselkonene var kvinner som hadde god kontakt med gravide og som hjalp til under fødselen og i barseltiden etterpå. Den hjelpen de ga var veldig viktig, for det var ikke alltid jordmoren på landsiden rakk fram i tide til øyene langs kysten.

Enken Betzy Johansen, gift Andersen (moren til Olga, Anders Johan og Martha Marie (Mette) Ellingsen), var også barselkone. Hun var flink med barn og assisterte under fødselen av min bror – og i tiden etterpå. Det var vanlig for naboer og bekjente å gi barsel-mat til den som hadde født. Andre steder i landet kom man med grøt, men på Lyngør var det skikk å komme med kake!

Barselkona Betzy Andersen med Livs lillebror Jan

Astrid: Vi hadde kontakt med bøndene på land, og fikk byttet til oss kjøtt og melkeprodukter mot fisk under krigen. På søndagene var det ofte kjøtt til middag, som oftest kjøttkaker. Under og etter krigen var det rasjonering på melk, alle barn fikk ett glass melk om dagen. I under-etasje i Rønningen var det en stor bakerovn som ble fyrt med ved. Der kunne de bake mange brød av gangen. Det var lite mel å få under krigen, derfor bakte mor potetlomper med potetene vi dyrket – de var veldig gode!

Det var ikke noe frukt å få kjøpt under krigen, men vi hadde frukt og bær i hagen. Vinter-eplene holdt seg til lenge etter jul. Etter krigen var det stor stas når det kom båter til landet med bananer og appelsiner, det var eksotisk! På julaften spiste vi kokt torsk som var fisket med ruse så nærme opp til jul som mulig. Fisken ble fraktet levende i en kum i båten, og lå deretter i en større kum laget av tre ved brygga vår til julaften. Vi lagde også lutefisk selv, fisken ble da hengt til tørk under mønene på uthuset. Lut lagde vi av aske fra ovnen, den ble kokt med vann – og så kunne tørrfisken legges i.

Halvor og Alette Ellingsens sølvbryllup i 1937, en syddame i Lyngør hadde sydd alle kjolene. Astrid og Alfhild syntes de var veldig fine i blanke kjoler!

Alke

Potetlomper

Liv: Jeg har mange ganger tenkt, når livet har vært vanskelig, at jeg har hatt de sterke kvinnene i Lyngør som forbilde. Lyngørs kvinner var tøffe og selvstendige, de ga seg ikke. Kvinnene hadde alt ansvar for barna og hjemmet, og de gjorde det aller meste av forefallende arbeid. Min mor fikk til og med huset vårt bygget mens far var borte! De handlet med bøndene som kom ut til Lyngør med varene sine, og mange dyrket frukt og grønnsaker i egen hage. Kvinnene var flinke til å ro, de hadde ro-sjekter eller prammer. Mennene hadde gjerne motorsjekter, men de ble satt på land når de var til sjøs. Da far kom hjem etter krigen kjøpte han ny motorbåt. Vi døtrene fikk tidlig lære å kjøre den.

På Holmen og Odden var det mange butikker, som slakteren, modebutikken, bakeriet, flere kolonialforretninger, osv. Folk på Steinsøya pyntet seg gjerne før de dro over til Holmen for å handle, og de aller fleste i Lyngør pyntet seg før de dro på bytur til Tvedestrand, Arendal eller Risør.

Livs mor Jenny fikk «Fjeldhøi» bygget mens far Albert var til sjøs (byggmester var William Henriksen)

Astrid: Alle barna i Rønningen måtte hjelpe til med arbeidet som skulle gjøres, både inne og ute på jordet. Hele familien måtte være med når vi satte poteter om våren og når vi tok dem opp om høsten. Vi jentene måtte også være med på vårrengjøring, enda vi heller ville være ute og leke og kanskje bade fordi det endelig var blitt vår og fint vær. Men nei, vinduer skulle pusses, ovner feies og tepper bankes. Tak, gulv og vegger skulle vaskes. Om sommeren var det lite vann så da reiste vi ut til Flatskjæra for å vaske tøy i dammene der. Om vinteren vasket vi ikke mye tøy fordi det var tungvint å vaske samt vanskelig å tørke. Da brukte vi ulltepper over og under oss i sengen for de måtte bare luftes.

Vann fikk vi fra egen brønn og vi hadde en håndpumpe på kjøkkenet for å pumpe opp vannet. For å få varmtvann hadde vi en stor kjele på ovnen som sto på lunk hele tiden. En gang i uken badet vi i en stor balje som ble satt på gulvet foran ovnen i den minste stua, vi hadde ikke eget baderom. Baljen måtte fylles og tømmes med bøtter. Først badet barna og så de voksne – i samme vannet!

Dukkevognen som faren kjøpte til Astrid i England

Liv: I de harde 30-årene var det mange som hadde det vanskelig, men jeg kan ikke huske at vi hadde mangel på noe. Far var borte lenge av gangen, men han sørget hele tiden for at vi hadde det bra. Hyren kom regelmessig fra rederiet. Vi hadde hjelp både til husstell og barnepass, som så mange andre i samme situasjon. Jeg likte godt å være sammen med hushjelpen når hun ryddet soverommene og redde sengene med heklede sengetepper. Nattøyet ble lagt i egne poser med brodert motiv på. Å være med på klesvask og stell av tøy syntes jeg også var morsomt, men ikke noe klesvask måtte henge ute på søndager eller helligdager. I små kystsamfunn måtte man passe seg og overholde reglene som gjaldt, man skulle ikke gjøre husarbeid på søndager. Noen strikket riktignok, for det kunne man gjøre innendørs. Jeg kom en gang på besøk til noen, men det tok veldig lang tid før de åpnet døren. Til slutt kom de, og sa straks: «Å, e' det bare dæ!» Da jeg kom inn, kom alt håndarbeidet fram igjen. De hadde en fredelig stund på søndagen og strikket mens de hørte på gudstjenesten på radioen. Samtidig var det mange som forberedte søndagsmiddagen på forhånd for å unngå jobbing den dagen. Mange var preget av en streng kristendom og var redde for å gjøre noe galt. De som dro på dans om sommeren ble omtalt som «fracfalne». Bedehuset var forsamlingshuset vårt, der skjedde det alltid mye. Det var forskjellige tilstelninger, gjerne kristne møter og basarer av forskjellige slag, og de fleste måtte bidra til underholdningen med sang, musikk og diktopplesning. Da kom de aller fleste i Lyngør, det var vårt sosiale samlingspunkt.

De fleste familiene hadde bestestuer som ble stengt av i uken, for å spare på varme og de fineste møblene. Disse stuene ble åpnet og varmet til jul, høytider og av og til på søndager. Vår bestestue ble brukt mer fordi pianoet sto der, og søsteren min og jeg skulle øve. Bestestuen var ofte veldig fine, med eksklusive møbler som sjømenn tok med hjem fra utlandet. Ved dødsfall ble den døde flyttet til bestestuen, der vinduene var åpne og flagrende gardiner. Dit kom vi for å ta farvel med den døde. Rett før begravelsen kom presten for å holde en seremoni der den døde ble båret ut av hjemmet på begravelsesdagen, da var det gjerne musikk og sang, skikkene var tilpasset situasjonen. Selv små barn var med på denne avskjeden, det var vanlig. Kisten, med følge, ble fraktet til kirken med båt, gjerne en skøyte.

Astrid: Vi hadde fått husholdnings-strøm da jeg var barn, så vi hadde elektrisk lys og en elektrisk komfyr på kjøkkenet i 2. etasje. Men tilgangen på strøm var begrenset, og den var dyr, så vi fyrte ofte med ved og koks. Grunnen til at vi også brukte koks var at det holdt lenger på varmen enn ved. Vi kjøpte ved inne på fastlandet før vinteren kom, på Gjeving eller i Normannvik der bøndene hadde fraktet veden til brygga med bil. Det kunne bli flere turer med sjekta for å få nok ved i uthuset til hele vinteren. I Rønningen var det tre stuer og vi stengte av de to største stuene om vinteren for ikke å bruke for mye brensel. Men til jul var alle tre stuene åpne og oppvarmet.

Astrid: Vi hadde utedo i uthuset, der var det 2 hull for voksne og 1 mindre hull for barn, alle ved siden av hverandre. Det var riktig sosialt å gå på do den gangen... men kaldt om vinteren. Jeg husker at når vi gikk på veiene i Lyngør så kunne det lukte veldig stramt fra alle utedoene som folk hadde den gangen. Utedoene måtte tømmes, så det ble spadd ut fra en luke og brukt som gjødsel på jordene. Det var faktisk moren min som hadde den jobben!

Vi hadde fast-telefon i Rønningen da jeg var barn. Sommergjester kom for å låne telefonen og ringe til familie, osv. Det var Alfhild og jeg som hadde jobben med å løpe med beskjed når det var telefon til noen av sommergjestene.

Liv: 17. mai gikk vi i tog fra skoleplassen til østre Odden, og der gikk vi i båter og ble satt over til østre Lyngørsida. Så gikk vi i tog hele veien til Vardevik, og derfra gikk ferden videre i båter til Øytangen på Askerøya. Ved minnestøtten var det tale, sang og kransepåleggelse. Det ble brukt mange båter til transporten, jeg har bl.a. vært med i kufergen til familien Løvdal. Båtene var pyntet fint med flagg og bjerkeløv, det var alltid en flott 17. maifeiring i Lyngør. Om etter-middagen var det leker for barna på skoleplassen, og hvis det regnet var vi inne på skolen. Vi hadde ikke korps til toget, men en person gikk foran og spilte på tromme:

17.mai i Lyngør 1928 – hele «toget» ble fraktet i sjektene fra Odden til Lyngørsida og så til Askerøya

Astrid: På 17. mai gikk vi i tog på øyene og ble fraktet i sjakter mellom øyene. På skoleplassen var det leker for barna etter toget, som sekkeløp og potetløp, og så fikk vi pølser og is. Feiringen var ganske likt som det feires i dag. Men under krigen fra fikk vi ikke lov av tyskerne til å feire 17. mai eller å heise flagget, derfor var alle ekstra glade for å feire 17. mai i 1945!

Astrid: St. Hans var en viktig festdag i Lyngør. Da ble det tent stort bål på St. Hans-heia på toppen av Lyngørsida (der hvor Bomann-Larsen har bygd hus) helt frem til midten av 1950-tallet. I Indre Lyngør hadde de eget bål på Støa, som er på Østre Odden. Til bålet hadde ungdommen klippet ned einer som var samlet i hauger, dette la de på bålet litt og litt sånn at det skulle brenne hele natten. Alle hadde med seg matkurv. Jeg husker at folk ofte hadde med seg italiensk salat som de lagde selv med selvdyrkede grønnsaker. Under krigen fikk man ikke tak i olje, men da var det en som sa at man kunne bruke flytende parafin for å lage dressingen til salaten. Dette fikk man kjøpt i Holms butikk som hadde apotek-utsalg. Utover kvelden var det stadig flere som fikk det travelt med å gå bak busker for å gjøre sitt fornødne. Flytende parafin er jo lakserende!

Liv: Sommeren i Lyngør var helt spesiell, da dro familien vår med venner på tur ute på skjæra – det var veldig gøy! Alle hadde fine klær, og det var full oppdekning så vi tok med sølvtøy, service, glass og duker. Hver familie laget mat hjemme før vi dro, så det ble stekt og brast og forberedt mye. Maten som vi tok med ble varmet på et bål. De voksne var alltid glade på disse turene, og vi barna fikk løsere tøyler og mindre disiplin. Flatskjæra var et av de mest populære stedene å dra til, der var det sandstrand og fine blankskurte svaberg. Der hadde vi barna alle muligheter til å bade og leke og løpe rundt, vi elsket disse turene!

Liv: Jul ble feiret med bestemor og bestefar på Odden: min mors foreldre, Jørgine Johannessen fra Lyngør og Kristen Pedersen fra Tverdalsøya. Vi var enten hos dem eller de var hos oss. Juletrær måtte vi få fra landsiden, menyen var torsk. Fisken ble levert fersk om morgenen, den var bestilt på forhånd. Bestefar leste jule-evangeliet hjemme, for vi dro ikke til kirken på julaften, ofte pga dårlig vær. På Gjeving var det en overbygd båt som het Lusitania, den ble brukt som skyssbåt mellom Lyngør og Gjeving. Denne båten kjørte folk til kirken hvis det var vær til det, men det var vanlig å dra til kirken en av de andre juledagene.

Astrid: I Rønningen hadde vi en stor tresjekte med motor, en liten rosjekte, en seilsjekte og en Lyngør-putt. Motorbåten brukte far Halvor når han skulle fiske, samt når hele familien skulle til kirken eller andre steder. Mor Alette kjørte ikke motorsjekta, det var ikke vanlig at kvinnene kjørte båtene på den tiden. Når far dro til sjøs og ble borte lenge, ble motorsjekta tatt på land og satt i båtbua. Rosjekta brukte vi når vi skulle ro til skolen, til posten og mellom øyene. Far likte godt å seile og da fikk vi barna være med, men vi jentene seilte ikke noe særlig selv. Det hendte også at vi reiste på tur hele familien og gikk i land på en holme, da hadde vi gjerne med mat og drikke og søsterkake. Far hadde mye arbeid med å holde alle trebåtene i orden, det holdt han på med i båtbua hvor han hadde verktøy og det var en liten slipp.

Astrid: I Lyngør var det skole fra 1.– 8. klasse, skolebygningen lå på Holmen. Barna begynte i 1. klasse det året de fylte 7 år og så kunne man velge om man ville gå 7 eller 8 år. Det 8. året tilsvarte 1. år på realskolen. Realskolen varte i 3 år og var i Tvedestrand. Det var ikke så mange som begynte på realskolen den gangen. Jentene ble opplært til husarbeid og guttene dro til sjøs. For å komme til skolen fra Lyngørsida satte de yngste elevene på med eldre elever som rodde over Sundet, og de la båtene til i Bommen. Hvis noen av de yngre skulle hjem før de eldre elevene skulle ro tilbake, sto de og ropte over til Lyngørsida: *Kom og hent!* Og så svarte de fra Lyngørsida: *Stå og vent!* Elevene var samlet i én klasse første året, og de gikk annenhver dag på skolen. Fra annen klasse gikk de hver dag, da ble to og to klasser slått sammen. Jeg tror det var 4-5 lærere på skolen som bodde i 2. etasje i skolebygningen. Skolen i Lyngør var Byskole, det vil si at vi hadde flere fag enn på landet – som engelsk, tysk og mer avansert matematikk. Språk var valgfritt.

Våren 1944 mente læreren at jeg var ferdig utlært på skolen i Lyngør og jeg fikk tilbud om å ta eksamen i alle fag i 2. real i Tvedestrand for å kunne begynne rett i 3. real fra høsten. Da bodde jeg på hybel i Tvedestrand hos en fremmed dame, men fra høsten når jeg begynte i 3. klasse kunne jeg bo sammen med min søster Alfhild. Det faglige på skolen gikk fint, men jeg merket at jeg var mye barnsligere enn mine medelever siden jeg var 2 år yngre.

Liv på ski med søster Else og barnepiken Petra Lyng

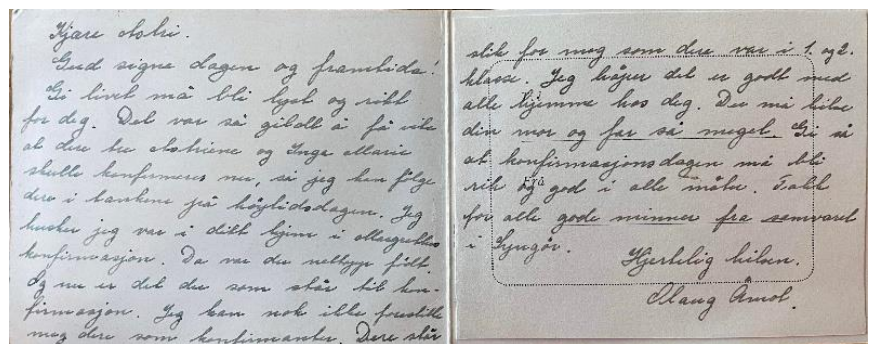

Liv med foreldrene i 1933

Liv: 17. april 1940 fløy tyske fly lavt over Lyngør-øyene. Snart hørte vi drønn fra bomber. De norske torpedobåtene «Jo», «Grib», og «Ravn» hadde søkt tilflukt i Lyngør, akkurat som «Najaden» hadde gjort i sin tid. Jeg var på skolen. I full fart ble alle elevene sendt ned i kjelleren. Den gamle skolen sto og skalv av drønnene og bombingene, så vi barna ble veldig redde. Slik kom krigen til Lyngør. Ellers var vi heldige i Lyngør for det bodde aldri tyskere der. Det kom tyske soldater for å lete etter Oslo-folk som de mente skulde seg i sommerhusene sine. Det drev i land lik og mye forskjellig annet, bl.a. olje-søl. Når det drev i land miner, og det gjorde det ofte, så kom tyskerne for å spreng dem. Vi hørte av og til drønn og så lysglimt ute på havet om natten – da visste vi at det var båter som ble torpedert. De verste minnene fra krigen er de uendelig triste dødsbudskapene som kom, sjøfolk som ble ofre for krigshandlinger. Noen var unge gutter som var dratt til sjøs rett etter folkeskolen, men som aldri kom tilbake. Disse tragediene preget Lyngør-samfunnet i lang tid. Da krigen var slutt kom det enda flere av

disse dødsbudskapene. Likevel opplevde vi som bodde i Lyngør at vi hadde det relativt bra under krigen. Vi kjente på et stort samhold og hadde mye omsorg for hverandre. Men det ble en sterk kontrast fra de gode og fredelige 30-årene til de brutale 40-årene med krig.

Astrid: To uker etter krigsutbruddet kom det plutselig tyske bombefly over Lyngør. Jeg lekte med en venninne nede ved den lille bukten øst for butikken. Bombeflyene skulle skyte noen torpedobåter som hadde gjemt seg på utsiden av Lyngør og ved Askerøya. Vi barna måtte gjemme oss oppe i en fjellklove. Det smalt noe fryktelig i heiene da flyene åpnet ild, og vi så rett opp i bombeflyene over oss – det var veldig skremmende. Etter hvert gjemte vi oss i kjelleren i huset til venninnen min, der var bestemoren hennes helt hysterisk og ropte at vi alle kom til å dø. Hjemme i Rønningen var stemningen en helt annen, der var alle rolige og gjorde klart til middag. Det var muligens for å ikke skremme oss barna.

Astrid fikk hyggelig konfirmasjons-kort av lærer Olaug Åmodt. Astrid hadde hatt henne som lærer i 1. og 2. klasse, men etter det pensjonerte Olaug seg og flyttet fra Lyngør. Likevel sendte hun kort til eleven sin 6 år senere. Olaug Åmodt var virkelig en enestående lærer!

Liv: Jeg ble konfirmert i september 1945. Vi var 3 jenter og 3 gutter fra Lyngør som rodde til Normannvik og gikk derfra til Dypvåg (eller «Dy'vå» som vi lokale sier). Det var en vanlig rosjeke som hadde seil. Da guttene ville seile og helst ta inn vann underveis, valgte vi jenter å skille lag en periode. Vi rodde da en egen liten sjekte – helt til guttene ba om pent vær. En gang sendte mor en skysskar for å hente oss fordi det var så dårlig vær, han tok sjekta vår på slep. Konfirmasjonsundervisningen foregikk i et lite hus nær kirken, den begynte i mai, og vi var der en gang i uken. Jeg fikk lang hvit kjole til konfirmasjonen, ny kåpe, hatt og nye sko. Det var fortsatt rasjonering, så vi måtte søke om ekstra merker for å kunne kjøpe stoffer og sko til konfirmasjonen. Guttene hadde mørke dresser.

Far ble torpedert av japanere i det indiske hav under krigen. Han ble skadet og var innlagt en kort periode på sykehus. Noe senere førte han et annet skip. Så ble han spurt av The Norwegian Shipping & Trade Mission (Nortraship) om å lede deres kontor i Calcutta. Nortraship skulle legges ned, så far fikk ikke reise hjem til min konfirmasjon. Jeg fikk telegram fra far til dagen min, det ble jeg veldig glad for. Først i november fikk han reise hjem, reisen tok flere måneder. 1. januar 1946 kom far endelig hjem til oss i Lyngør. Men en uke senere skulle jeg dra hjemmefra, så det ble ikke så mye jeg fikk sett til han. Folkeskolen i Lyngør ble drevet etter «Byplan», det vil si at det ble undervist tidlig i språk og matematikk. Jeg kunne derfor begynne rett i 2. real på Realskolen i Risør i januar 1946, enda jeg bare var 14 år og nettopp var blitt konfirmert.

Astrid: Det var vanligere før at hav-isen la seg i Lyngørsundet, den kunne også strekke seg helt inn til Gjeving og ut forbi fyret. Astrid hadde også hørt at isen en sjelden gang kunne ligge helt til Danmark. Noen ganger pakket isen seg i store hauger. Far fisket på isen ute ved fyret, da brukte han spark for å komme seg ut dit. Det hendte han gikk gjennom isen, og da måtte han sparke fortest mulig hjem for å skifte. Han hadde alltid med seg tollekniver i lommene for å kunne komme seg opp av isen hvis han skulle gå gjennom. Det var alltid gøy når det la seg is i Sundet, for da kunne vi gå på skøyter – og vi kunne gå til skolen i stedet for å ro. Men vi måtte bare gå der vi hadde fått beskjed om, for det varierte hvor isen var utrygg. Det var også dammer på land, f.eks. ovenfor fotballplassen hvor de kunne gå på skøyter.

*Konfirmanter i Dybvåg kirke 1944 - Astrid Ellingsen er nr. 2 fra høyre andre rad
Astri Christophersen er nr 1 f.v. første rad, Ingeborg Marie «Tullis» Marcussen er nr 3 f.v. første rad, Astri Monrad er nr 3 f.v. andre rad, Per B. Marcussen er den høyeste, i midten bak*

Liv: Minnene fra barndom og ungdomstid i Lyngør har vært med meg hele livet. Lyngør er for meg å gå turer langs bryggene i sterk vind, kjenne saltsmaken fra sjøsprøyten i munnen, og høre den velkjente tåkeluren – for deretter å komme inn i en varm stue og hygge meg med familie og venner. Vi spilte spill, holdt på med håndarbeid, hørte på radioen eller leste. Vi var veldig heldige som fikk vokse opp i Lyngør på 1930 og 40-tallet!

Lyngør skole 1935 – det var 50 elever (bl.a. Astrids søster Alfhild og Livs søster Else, ringet inn):

1.rekke f.v: Marit Strømme, Marit Axelsen, Gunda Christophersen, Arnfinn Monrad, Jens Marcussen, Roy Sandstrøm, Hans Henriksen, Frode Wik, Ole Tov Marcussen, Gustav Madsen, Eyolf Jensen, Reidar Jensen, John Albert Hoel
2.rekke f.v: Sigrun Jensen, Lita Hinrichsen, Randi Axelsen, Thorlaug Henriksen, Alfhild Ellingsen, Else Svendsen, Thora Halvorsen, Elvira «Tulleemor» Monrad, Randi Madsen, Edith Henriksen, Hjørdis Christophersen, Nina Jensen
3. rekke sammen, f.v: Ka-Fie Marcussen, lærer Olaug Åmot, Bodil Marcussen, Vera Engelhardt Pedersen, Nils Johan Engelhardt Pedersen, Helge Danielsen, Louis Hinrichsen, Olaf Magne Gundersen, Dagfinn Oliegren, Arvid Sandstrøm, Arne Monrad, Bernhard Wiium, Nils Bjørn Christophersen, , lærer Arnfinn Rognebakke
4.rekke f.v: bestyrer Andreas Strømme, Frode Henriksen, Magne Pettersen, Ellen Marie Christophersen, Andy Pettersen, Anne Emilie Marcussen, Margareth Sandstrøm, Inger Johanne «Lollo» Marcussen, Signe Gjøvland, Peder Even Christophersen, Alfred Nilsen, Bernt Olsen, Finn Nilsen, Oddvar Jensen

I Lyngør og på sørlandskysten ble det brukt mange ord av nederlandsk, tysk og engelsk opprinnelse, som sjømennene «tok med seg hjem». Her er noen eksempler:

- Beskjøyt** = kavring (av Beschuit på nederlandsk, Biscuit på engelsk og fransk)
- Fjaggen** = kjæresten, mannlig frier (ukjent opprinnelse)
- Kartøfler** = poteter (av Kartoffeln på tysk)
- Krank** = sykelig (av Krank på tysk)
- Klein** = syk, dårlig (av Klein på nederlandsk og tysk)
- Døgenikt** = udugelig fyr (Dögen-nichts på middelnedertysk, dvs «duger ikke»)
- Speserier** = krydder (Specerie på middelnedertysk og Spices på engelsk)
- Søsterkake** = kake som var vanlig å lage i Lyngør (nederlandsk oppskrift, fra byen Soest i NL)
- Blankis** = ullteppe (av Blanket på engelsk)

Kilder:

Astrid Ellingsen gift Engebrihtsen og Liv Svendsen gift Vembe

Bilder er utlånt av Astrid og Liv (mange er blitt fargelagt med et PC-program)